

Єлизавета МОЛНАР Д.

доктор філософії (PhD)

доцент кафедри історії та суспільних дисциплін

директор Науково-дослідного центру ім. Т. Легоцькі

Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6453-8174>

email: molnar.d.ertzsebet@kmf.org.ua

Каталін ПОЛЛОІ

доктор філософії (PhD)

доцент кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти

та управління закладом освіти

науковий співробітник

Науково-дослідного центру ім. Т. Легоцькі

Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3833-8368>

email: pallay.katalint@kmf.org.ua

Стефан МОЛНАР Д.

доктор філософії (PhD)

доцент кафедри географії та туризму

науковий співробітник

Науково-дослідного центру ім. Т. Легоцькі

Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2959-9136>

email: molnar.d.istvan@kmf.org.ua

СТАНОВИЩЕ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОМУ ПРИКОРДОННІ

Зауважено, що населення України на 1 січня 2022 р., за даними Державної служби статистики України, налічувало 41,17 млн осіб. Зазначено, що війна Росії проти України серйозно вплинула на політичні, соціальні й економічні умови в Україні та спричинила безпрецедентні порушення в економічній, політичній і культурній демографії у всій Європі та світі.

Зазначено, що на 14 березня 2023 р. 8,11 млн громадян України внаслідок російсько-української війни перебувало за кордоном, на отримання статусу тимчасового захисту в якійсь із європейських країн заявки подало 4 901 577 українських біженців. Встановлено, що на 16 березня 2022 р. кількість ВПО становила 6,48 млн.

Досліджено демографічні показники ВПО, які прибули в цей час до поселень українсько-угорського прикордоння. Проаналізовано їхню кількість, стать і вік.

Встановлено їхні плани на майбутнє, досвід перебування та погляди на багатотетність регіону. Використано метод збору даних від УВКБ ООН, Державної служби статистики України та Закарпатської обласної військової адміністрації. Також використано метод анкетного опитування (N=215), яке проведено із травня по серпень 2022 р.

Зауважено, що в Закарпатській обл. на 28 вересня 2022 р. перебувало 350 тис. ВПО, із них 150 тис. – офіційно на обліку в органах місцевої влади. Встановлено, що більшість ВПО, які прибули до регіону, зупинилися в Ужгороді й Мукачеві. Наголошено, що більшість прибула з тих населених пунктів, де тривають активні бойові дії або ж які перебувають під російською окупацією, а з часом з'явилися і з західних областей.

Встановлено, що більшість ВПО, розквартированих у Берегівському р-ні, – це жінки, серед яких велика частка з вищою освітою й науковим ступенем. Наголошено, що значна кількість ВПО планувала повернутися додому після закінчення війни.

Ключові слова: Україна, російсько-українська війна, Закарпаття, внутрішньо переміщені особи.

Становище внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні – одна з найгостріших соціальних тем сучасності, особливо в умовах актуальної збройної агресії Російської Федерації (РФ). Із 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 р., кількість ВПО зросла, охопивши мільйони співгромадян. Особливої уваги заслуговують регіони, що стали пунктами тимчасового або постійного переселення таких осіб, зокрема прикордонні території зі соціокультурними й економічними характеристиками.

Українсько-угорське прикордоння – це регіон, що поєднує етнічне, культурне та мовне різноманіття, де проживають як українці, так і угорська національна меншина. Через географічну близькість до країн Європейського Союзу Закарпатська обл. стала важливим транзитним і приймальним регіоном для ВПО. Крім того, її прикордонний статус відкриває перспективи для міжнародної співпраці, транскордонних програм допомоги й інтеграційних ініціатив. Так, наукове вивчення становища ВПО на українсько-угорському прикордонні важливе як для поглиблення розуміння соціальних трансформацій у регіоні, так і для розробки ефективних механізмів адаптації, інтеграції та підтримки ВПО у складних умовах сучасної України.

Окремі аспекти демографічних чинників населення України аналізували: Ірина Курило та ін. (Курило та ін., 2023), Мирослав Дністрянський, Йосип Молнар та Ірина Чайка (Dnistrianskyi, Molnar, & Chaika, 2021). Результати досліджень, спрямовані на ВПО, опублікували: Лідія Куземська (Куземська, 2023), Наталія Бльок (Бльок, 2022), Валентина Боняк (Боняк, 2023). Вивчаючи роботи українських науковців у сфері дослідження ситуації ВПО, треба відзначити, що ця тема мало досліджена, тому після закінчення війни їй варто приділити набагато більше уваги.

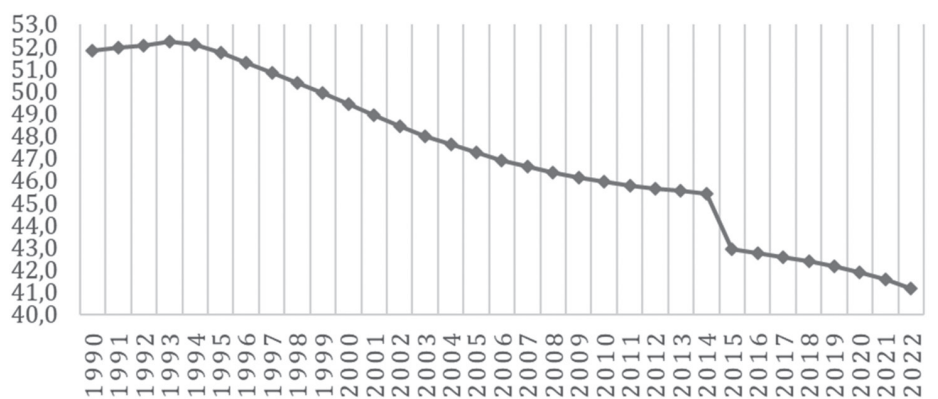
Повномасштабне вторгнення росіян 24 лютого 2022 р. стало жорстоким ударом не тільки для політичної, соціальної та економічної ситуації в Україні, але мало негативний вплив на економічні, політичні, культурні й демографічні процеси і в загальноєвропейському, і навіть світовому масштабі. З початком війни з територій, де тривали бої, виїхала значна кількість цивільного населення, яка прямувала в безпечніші регіони, переважно на Захід України. Велика частка біженців подалася ще далі – у напрямку Польщі, Угорщини, Румунії та Словаччини, проте багато ВПО зупинилося

в Закарпатській обл., не хочачи покидати Україну з різних причин: хтось із членів родини воює на фронті, нема до кого їхати за кордон або ж просто хотіли залишитися на Батьківщині. Таким особам органи місцевого самоврядування і громадські організації – за підтримки міжнародних гуманітарних організацій та інших держав – забезпечували тимчасове житло, харчування, соціальні послуги.

Мета статті – ознайомити читачів із результатами дослідження, проведеного із травня по серпень 2022 р. Основне завдання – з'ясувати кількість ВПО, що прибули в місця компактного проживання угорців Берегівського р-ну, їх статеву та вікову структуру. Крім цього, опитати прибулих про їхні подальші плани, позитивний і негативний досвід, здобутий за час перебування на Закарпатті, а також про те, якої вони думки про етнічну строкатість прикордонних земель Закарпатської обл.

У першій частині публікації розглянуто проблему внутрішньої міграції як фундаментальне питання, у контексті якого Україна належить до найпостраждаліших країн. Окрім цього, коротко простежено зміну чисельності населення України за останні 30 років, а також проаналізовано розподіл ВПО в межах держави. У другій – узагальнено результати опитування ВПО (215 анкет), які прибули до прикордонних населених пунктів Берегівського р-ну.

На момент відновлення незалежності України в 1991 р. її населення становило орієнтовно 52 млн осіб (Чисельність населення, 2022). Ця цифра мала тенденцію зростання аж до 1993 р., коли сягнула 52,2 млн, що пов'язано передовсім із поверненням українців додому та репатріацією депортованих за радянської доби етносів (наприклад, кримських татар, греків тощо) (діаграма 1).

*Діаграма 1***Зміна чисельності населення України протягом 1990–2022 рр. (млн осіб)**

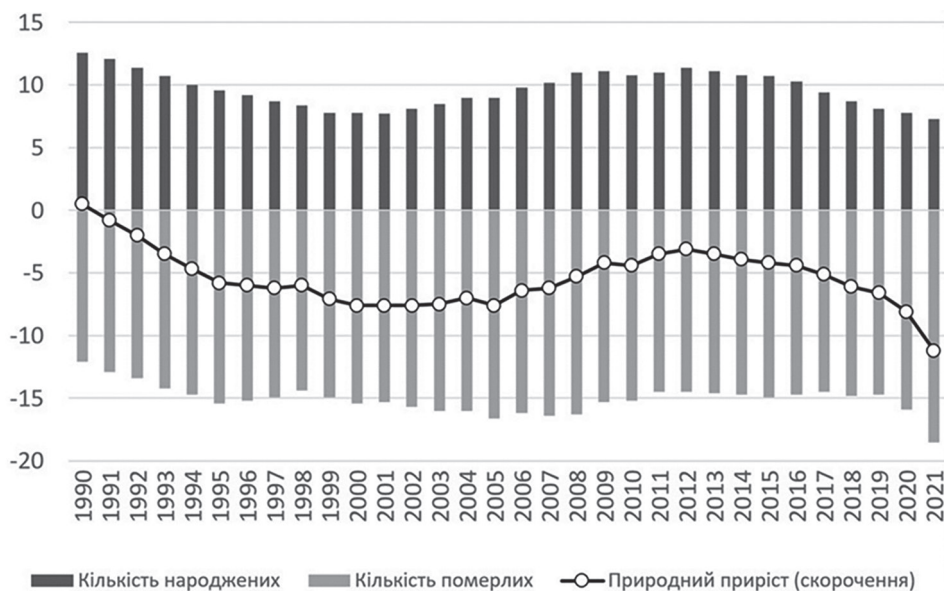
Джерело: www.ukrstat.gov.ua

Багато людей прибуло до країни з Кавказького регіону, рятуючись від тамтешніх військових конфліктів (Kocsis et al., 2008). Паралельно активізувався процес еміграції з території України представників нацменшин (поляків, угорців, євреїв, росіян тощо) до материнських держав. Унаслідок погіршення економічної ситуації у країні з 1994 р. кількість емігрантів перевищувала іммігрантів. Ця тенденція зберігалася до початку 2000-х років, коли щороку виїжджало приблизно на 150 тис. осіб більше, ніж в'їжджало.

У 1990 р. природний приріст населення був позитивним (0,5 ‰), оскільки на 657,2 тис. народжень було зафіксовано 629,6 тис. смертей, що означало збільшення населення на 27,6 тис. осіб. Але вже 1991 р. відбулося природне скорочення на 39,1 тис. осіб, у 1992 р. – на 100,3 тис., у 1993 р. – на 184,2 тис., у 1994 р. – на 243,1 тис., а в 1995 р. – на приблизно 300 тис. осіб. Паралельно зі зростанням кількості смертей постійно зменшувалася кількість народжень. Така негативна тенденція спостерігалася протягом майже 10 років, а найбільший розрив спостерігаємо у 2000 р., коли на 385,1 тис. народжених дітей припало 758,1 тис. смертей. Коефіцієнт народжуваності становив 7,8 ‰, смертності – 15,4 ‰, а природного скорочення – 7,6 ‰, що є одним із найгірших показників у світі (діаграма 2). Унаслідок демографічної кризи та міграційних утрат населення України щороку скорочувалося орієнтовно на 400 тис. осіб (Molnár, 2018).

Діаграма 2

Зміна коефіцієнта народження і смертності з 1990 р. по 2021 р. (‰)

Джерело: www.ukrstat.gov.ua

На початку нового тисячоліття з покращенням економічної ситуації зменшилися масштаби еміграції, а з 2005 р. сальдо міграції показало позитивне значення. Почала зростати і кількість народжень, проте від'ємні показники природного приросту збереглися. Завдяки покращенню цих двох показників темпи зменшення чисельності населення знизилися, відповідно протягом 2012–2014 рр. населення країни зменшувалося «всього» приблизно на 100 тис. осіб щороку, на противагу 300–400 тис. раніше. На 1 січня 2014 р. чисельність населення України становила орієнтовно 45,4 млн осіб.

Після початку російсько-української війни у 2014 р. зниження чисельності населення знову пришвидшилося. У 2014 р. Росія анексувала Кримський півострів, де на той час проживало 2,35 млн осіб (Fedinec et al., 2021; Сариогло та ін., 2020). Про чисельність населення сепаратистських т. зв. Луганської і Донецької Народних

Республік Державна служба статистики України наводить тільки часткові дані, а про кількість осіб, які виїхали з цих територій, дані взагалі відсутні. З названих причин чисельність населення країни з 2014 р. по 2015 р. зменшилася від 45,4 до 42,9 млн. Починаючи з 2013 р., відновилася тенденція зниження кількості народжень, і якщо у 2012 р. коефіцієнт становив 11,4 ‰, то у 2021 р. він упав до найнижчого в історії країни показника – 7,3 ‰ (див. діаграма 2). Паралельно коефіцієнт смертності становив 14–15 ‰, сягнувши у 2020 р. показника в 15,9 ‰, а в 2021 р. – у 18,5 ‰. Це передовсім пояснюють процес старіння населення, погіршення соціальної ситуації та зростання кількості загиблих унаслідок бойових дій. Відповідно природне скорочення населення у 2020–2021 рр. сягнуло рекордного показника – 11,2 ‰ (442,3 тис. осіб). Ці цифри незначно покращило позитивне сальдо міграції (21,3 тис. осіб).

Унаслідок описаних процесів населення України на 1 січня 2022 р., за даними Державної служби статистики України, становило 41,17 млн осіб (Чисельність населення, 2022). Натомість, згідно з результатами проведеного 2019 р. дослідження (Інституту демографії та соціальних досліджень, Кабінету Міністрів України, Державної служби статистики України спільно з кількома іншими установами й організаціями), чисельність населення насправді була значно нижчою, ніж за офіційними даними (Саріогло та ін., 2020). Результати отримано на основі даних Державної служби статистики України, даних мобільних операторів і різних державних реєстрів. Показники свідчили, що на 1 грудня 2019 р. в Україні проживало 37,29 млн осіб, а це на 4,86 млн менше, ніж вказані в державній статистиці – 42,15 млн. Якщо виходити з цих даних, то, ймовірно, у 2022 р. чисельність населення була меншою на 4–4,5 млн, і замість 41,17 млн становила десь 37–38 млн.

Внутрішньо переміщені особи в Україні. 24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, внаслідок чого розпочалася найбільша з часу Другої світової війни хвиля міграції в Європі. Бої тривають на значних теренах держави, а ситуація не покращилася навіть після героїчного спротиву Сил оборони України й успішного повернення частини територій.

Внаслідок постійних ракетних атак росіян по всій території України її енергосистема опинилася у критичній ситуації, тож багато людей покинули житло, яке залишилося без електропостачання, водопостачання, опалення, і шукали прихистку в безпечних регіонах.

Більшість ВПО в західних областях України становили саме жінки та діти. Багато хто вважав, що війна швидко закінчиться і вони зможуть повернутися до рідних домів, тож і не виїжджали з країни.

На 16 березня 2022 р. кількість ВПО оцінювали в 6,48 млн (Звіт про повернення, 2023). Із просуванням російських військ кількість таких людей постійно зростала, відповідно на 5 травня її уже оцінювали у 8 млн. Після того, як вдалося відвоювати частину територій, багато хто повернувся додому, тож на 23 червня кількість ВПО знизилася до 6,27 млн. З активізацією бойових дій на Півдні країни зросла кількість осіб, що виїхали з Херсонщини, тож на кінець серпня цифра знову зросла. Проте з початком нового навчального року багато родин зважалося на повернення додому, тому у вересні кількість ВПО знову зменшилася. У жовтні 2022 р. розпочалися масові ракетні атаки росіян по українській інфраструктурі, тож частина українців, переважно зі східних регіонів, побоюючись нових ударів, покинула рідні домівки. Коли стало очевидно, що ворог зосередився на атаці ракетами критичної інфраструктури, а не

цивільних об'єктів, населення, попри регулярне відімкнення електроенергії та часті повітряні тривоги, поверталось додому, тому на 23 січня 2023 р. кількість ВПО знизилася до 5 352 000 осіб. Необхідно зазначити, що не всі ВПО реєструвалися в органах місцевого самоврядування, тому кількість офіційно зареєстрованих значно нижча: на 31 січня 2023 р. зафіксовано 3 621 723 особи (Україна – базова оцінка, 2023).

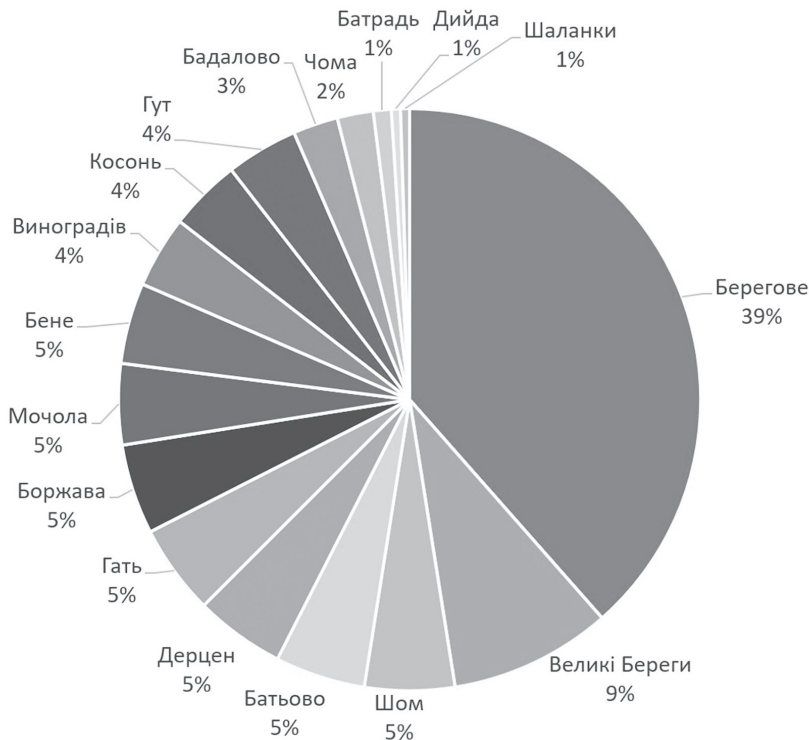
Згідно з даними Міжнародної організації з міграції при Організації Об'єднаних Націй, на 31 січня 2023 р. у Закарпатській обл. перебувало 149 786 офіційно зареєстрованих ВПО. Більшість – це міські жителі, тому і на Закарпатті вони намагалися розміститися в містах, здебільша в Ужгороді й Мукачевому. В Ужгородському р-ні зареєстрували загалом 50 365 ВПО, а в Мукачівському – 40 040 (Звіт про повернення, 2023). В інших районах їхня кількість значно менша: у Тячівському – 19 405, Хустському – 15 923, Берегівському – 13 359, а в Рахівському – 10 694 особи. Керівництво області разом з органами місцевого самоврядування та партнерськими організаціями активно працювало над тим, щоби створити для них комфортні умови. Велику допомогу надали Товариство Червоного Хреста України, відокремлений підрозділ Угорської екуменічної служби допомоги в Україні, Міжнародна організація «ZOA International», чеський і словацький підрозділи «People in Need», благодійні фонди «Боржавська надія», «Схід SOS» (Карпатський об'єктив, 2022).

З вересня 2022 р., коли в органах місцевого самоврядування було зареєстровано 166 316 ВПО, їхня кількість на Закарпатті поступово засвідчила тенденцію до зниження. Так, на кінець жовтня таких осіб було 155 464, на кінець листопада – 153 421, на кінець грудня – 156 728. На кінець січня 2023 р. спостерігаємо тенденцію до зниження: цього місяця офіційно на обліку перебувало 149 786 осіб.

При цьому важливо зазначити, що в Закарпатській обл., як і на інших територіях, зареєстровані не всі ВПО, оскільки багато людей не звертається до органів місцевого самоврядування, а самостійно шукає житло, тимчасову роботу тощо. Згідно із заявою голови Закарпатської обласної військової адміністрації Віктора Микити, кількість ВПО в Закарпатській обл. на 28 вересня 2022 р. становила орієнтовно 350 тис. осіб (На Закарпатті, 2022).

Внутрішньо переміщені особи на території Берегівського р-ну. Цільову групу нашого дослідження становили ВПО, які знайшли прихисток у Берегівському р-ні. Ця цільова група нова, оскільки більшість респондентів ніколи не були на Закарпатті раніше і, ймовірно, не планували довгий час залишатися в найзахіднішій області України. У їх розміщенні основну роль відіграв Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (ЗУІ ім. Ф. Ракоці II). Цей заклад вищої освіти прийняв загалом 711 ВПО, із яких 336 поселив у гуртожитках у м. Берегове. Анкетну частину нашого дослідження ми розпочали на базі ЗУІ ім. Ф. Ракоці II, звідки, за принципом «снігової кулі», дійшли до інших біженців, що перебували на території Берегівського р-ну. Завдяки методу «снігової кулі» базу даних нашого квантитативного дослідження становлять відповіді 215 респондентів-переселенців. В одній родині анкету заповнювала тільки одна людина, так ми одержали інформацію про значно більшу кількість осіб. Опитування відбувалося навесні–влітку (травень–серпень) 2022 р. Більшість респондентів (38,5 %) зупинилася в Береговому. У закладах середньої освіти і дошкільних ближніх сіл прийняли значно меншу кількість людей. Місця розташування учасників дослідження в Береговому та Берегівському р-ні зображені на діаграмі 3.

Діаграма 3

Місця розташування респондентів N=215

Джерело: власне опрацювання.

Інструментом дослідження було анкетне опитування, що належить до групи квантитативних. Анкету ми розробили самостійно, вона містила 14 запитань закритого й відкритого типів і мала на меті з'ясувати соціально-економічний та соціально-демографічний стан респондентів, дату їхнього виїзду, кількість членів родини, які виїхали, те, чим вони займаються в місцях тимчасового перебування, їхні плани на майбутнє та чинники, що впливають на ці плани, а також на рівень задоволеності місцем, де їх розташували, і загалом Берегівським р-ном.

Більшість респондентів – жінки (78 %). Значна частина чоловіків у сім'ях військовозобов'язані, що ускладнює поїздки та перетин прикордонних областей. Багато жінок вказали в анкеті, що їхні чоловіки приєдналися до лав Збройних сил України, відповідно з таких сімей прибули тільки жінки та діти. За віковим розподілом більшість опитаних 35–44 років. Очевидно, що молодшому поколінню легше було покинути дім, воно більш відкрите до нового.

Основні результати дослідження. Застосувавши метод хі-квадрату, ми проаналізували зв'язок між віковою і статевою належністю. Відтак у випадку чоловіків маємо надмірно представлену частку осіб віком 55–64 роки (Adj. Resid.=2,1) і старших 65 років (Adj. Resid.=2). Це пов'язано з тим, що вони вже не підпадають під категорію військовозобов'язаних і можуть легше переїжджати з місця на місце (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння вікового та статевого складу (N=215)¹

Розподіл за віком	Чоловіки	Жінки	Хі-квадрат	Sig
15–24	0	4,2	6,836	0,033
25–34	24,1	24,1		
35–44	9,3	33		
45–54	11,1	43,8		
55–64	<u>29,6</u>	16,8		
Понад 65	<u>25,9</u>	15,7		

Джерело: авторське опрацювання.

Отож 22,5 % респондентів вирушили в дорогу самі. В їхньому випадку таке рішення було особливо важким, у зв'язку з тим, що решта членів родини залишилася вдома. Дослідження доводять, що географічна мобільність негативно впливає на соціальний капітал індивіда (Briggs, 1997; Putnam, 2000), особливо це справджується у випадку, коли стабільне місце проживання доводиться залишати з одного дня на інший. Науковці Керол Сمارт (Carol Smart) та Бекі Шіпмен (Becky Shipman) вказують, що хоча міграція негативно впливає на капітал зв'язків (соціальних контактів), однак збереження родинних зв'язків пріоритетне для тих, хто покидає рідний край (Smart, Shipman, 2004). Це підтверджує те, що більшість ВПО (77,5 %) виїхало з дому разом із членами родин. Найчастіше це діти, батьки та сімейні пари із зони проведення бойових дій, іноді – представники старшого покоління (дідусь, бабуся) разом з онуками. Застосувавши метод хі-квадрату, ми проаналізували зв'язок між статтю і питанням: «З ким Ви приїхали?». Відповідно у випадку чоловіків маємо надмірно представлену частку осіб, які прибули самі, натомість жінки покинули домівки переважно разом із родинами. Це можна пояснити тим, що у вибірці частка одружених жінок була більша, ніж чоловіків (табл. 2). У цьому контексті дослідник Годрі Ірен (Gödrí Iren) звертає увагу на те, що в разі міграції серед жінок намагання зберегти родину разом сильніше, ніж у чоловіків (Gödrí, 2005).

Таблиця 2

Порівняння «З ким Ви прибули» та статевого складу (N=215)²

З ким Ви прибули?	Чоловіки	Жінки	Хі-квадрат	Sig
Сам(а)	40,7	19,4	10,515	0,002
З родиною	59,3	80,6		

Джерело: авторське опрацювання.

¹ У підкреслених показниках абсолютний показник стандартного відхилення (*adjusted reziduals*) більший за два.

² У підкреслених показниках абсолютний показник стандартного відхилення (*adjusted reziduals*) більший за два.

Встановлено, що 34,3 % дітей навчається онлайн у своїх школах вдома. Це дає змогу припустити, що батьки розглядають опцію повернення і сподіваються, що їхні діти зможуть продовжити навчання у тих освітніх закладах, де й почали. 3,7 % дітей не брали участі в навчанні від початку великої війни, ймовірно, їхні батьки відчують непевність перед майбутнім, тому не записали дітей до школи в місцях тимчасового перебування. 2 % респондентів зазначили, що віддали дітей до одного з місцевих навчальних закладів, що дає підстави припустити, що вони не планують наразі повертатися додому. 60 % опитаних не мають дітей або ж їхні діти ще дошкільного віку.

Під час дослідження ми простежили, з яких регіонів України прибули ВПО. 29,8 % опитаних приїхали з Харкова, 20 % – з Києва, 12,2 % – з Донецька. Крім цього, були опитані з Маріуполя, Луганська, Дніпра, Краматорська та Миколаєва.

Отож 14,5 % опитаних залишили домівки відразу після початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 р. Приблизно половина респондентів (47,5 %) прибула в березні, а 25 % – у квітні. Після цього хвиля біженців спала (діаграма 4).

Діаграма 4

Джерело: авторське опрацювання.

Між датою виїзду і місцем постійного проживання спостерігається достовірна кореляція ($p=0$). З-поміж тих, хто прибув у лютому, значно представленіша (Adj. Resid.=4,9) частка тих (55,2 %), які проживали у столиці. З-поміж тих, що приїхали в березні, значно представленіша (Adj. Resid.=2,1) частка прибулих із Харкова, Лисичанська, Ірпеня, Краматорська, Маріуполя. Перші групи ВПО прибували з тих населених пунктів, які зазнали нападу на початку повномасштабного вторгнення. Коли війна затягнулася, це вплинуло не тільки на тих, хто проживав у зоні ведення бойових дій, у літні місяці почали прибувати особи із більш західних областей, зокрема із Львівської, Житомирської, Вінницької.

Приблизно половина респондентів (49,8 %) прибула поїздом, 42,4 % – власним авто, а 7,8 % – автобусом. Застосувавши метод хі-квадрата, ми простежили взаємозв'язок між засобом пересування і віком кореспондентів. Серед опитаних віком понад 65 років значно більше представлена частка тих, хто прибув поїздом, а у віковій категорії 45–54 роки – автомобілем (табл. 3).

Таблиця 3

**Порівняння віку та питання «Яким транспортним засобом
Ви прибули?» (%) N=211³**

Яким транспортом Ви прибули?	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	Понад 65 років	Хі- квадрат	Sig.
Поїздом	75	49,1	51,9	29,2	54,2	<u>65,7</u>	24,517	0,006
Автобусом	0	9,4	7,8	6,2	20,8	0		
Автомобілем	25	41,5	40,3	<u>64,6</u>	25	34,3		

Джерело: авторське опрацювання.

Щодо рівня освіти, то майже половина респондентів (48,6 %) мають вищу освіту, 6,9 % – науковий ступінь доктора філософії (PhD), а кілька опитаних – звання професора. Це пов'язано з тим, що значна частина нашої вибірки – особи, які розташувалися на базі ЗУІ ім. Ф. Ракоці II. Цей заклад вищої освіти простягнув руку допомоги багатьом викладачам і науковцям з українських закладів-партнерів.

Одне з відкритих питань стосувалося професії/роду занять ВПО. Респонденти вказали дуже різні професії, які ми згрупували в чотири категорії. Більшість (78,7 %) працює у сфері послуг (значна частина – педагоги), 13,6 % зайнята у промисловості, 5,4 % – у науково-дослідній сфері, а 2,3 % – у сільському господарстві.

Усі опитані зі сфери сільського господарства знайшли нову роботу на Закарпатті, що не дивно, адже в цій галузі дистанційна робота неможлива. Серед тих, хто працював у промисловості, приблизно половина (45,2 %) влаштувалася на нову роботу в новому місці перебування, 25,8 % працює онлайн на старому, а 29 % долучилися до волонтерської діяльності. 43,9 % тих, хто працював у сфері послуг, працевлаштувалися на Закарпатті, 36,1 % працювали онлайн на старому місці роботи, а 20 % займалися волонтерством. Половина респондентів із науково-дослідницької сфери працевлаштувалася на Закарпатті, 30 % працювали онлайн на попередньому місці роботи, а 20 % долучилося до волонтерства.

Дослідження було спрямоване і на те, щоби з'ясувати, наскільки ВПО задоволені Закарпаттям та місцевими обставинами. Більшість (91 %) задоволена природними чинниками регіону, 80 % – його етнічною строкатістю, а 74,3 % – мовною різноманітністю краю. Допомогою благодійних організацій та місцевого населення цілком задоволений 71 % опитаних. Найнижчий рівень задоволеності був щодо місць проживання та допомоги від органів місцевого самоврядування.

Одне з визначальних питань для ВПО – те, де вони планують подальше життя. Більшість опитаних (70,6 %) – повернутися додому, проте всі наголосили на тому, що це відбудеться тільки тоді, коли стихнуть воєнні дії і повертатися буде безпечно. 22,9 % відповіли, що мають намір оселитися на Закарпатті. Багато хто відзначив, що їм уже нема куди повертатися, адже їхні домівки зруйновані, а 6,5 % вказали, що перебувають тут тимчасово, але вже не хочуть чи не мають куди повертатися – бачать своє майбутнє за кордоном.

³ У підкреслених показниках абсолютний показник стандартного відхилення (*adjusted reziduals*) більший за два.

Результати методу хі-квадрату свідчать, що плани на майбутнє дають достовірну кореляцію ($p=0,008$) із місцем походження: жителі Маріуполя, Луганської обл., Одеси, Краматорська, Донецької обл. не хочуть повертатися. Бачимо, що ВПО, які прибули з територій, де й далі тривають активні бої або ж які перебувають під російською окупацією, не планують або ж не можуть повернутися до своїх домівок.

У дослідженні ми спробували з'ясувати, які чинники впливають на плани ВПО. У показниках рівня задоволеності в п'яти місцях простежуємо суттєву різницю. Одержані дані свідчать, що респонденти, які вказали на вищий за середній рівень задоволеності місцем проживання, наданням допомоги з боку місцевих органів влади, населення і благодійних організацій, а також етнічною строкатістю, хочуть залишитися на Закарпатті. Найменш задоволені опитані особи перебувають у регіоні лише тимчасово і як тільки з'явиться можливість, мають намір виїхати за кордон й осісти там остаточно (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняння планів на майбутнє з показниками рівня задоволеності (N=215)

Чинники, які впливають на плани ВПО	Повернутися додому	Залишитися на Закарпатті	Виїхати за кордон	Середній показник	F	Sig	N
Проживання	4,47	4,53	3,81	4,44	5,002	0,007	215
Допомога з боку місцевих органів влади	4,15	4,26	3,37	4,12	3,275	0,04	
Допомога з боку місцевого населення	4,53	4,69	3,87	4,52	5,124	0,007	
Допомога з боку каритативних організацій	4,38	4,64	3,88	4,31	3,01	0,051	
Етнічна строкатість регіону	4,7	4,83	4,31	4,71	4,157	0,017	

Джерело: авторське опрацювання.

Отже, першочерговою метою цього дослідження було з'ясувати, яка кількість біженців виїхала з України, скільки в державі ВПО та скільки з них, рятуючись від воєнних дій, зупинилося на території дослідження, зокрема в населених пунктах компактного проживання угорців Берегівського р-ну.

Отримані результати дають змогу зробити такі висновки:

– згідно з даними Державної служби статистики України, на 1 січня 2022 р. населення країни становило 41,17 млн осіб. Проте, зважаючи на те, що результати дослідження 2019 р. оцінювали чисельність населення держави у 37,29 млн осіб, на противагу 42,15 млн, яких нарахувала Державна служба статистика України, маємо

підстави припустити, що у 2022 р. чисельність населення України не перевищувала 36,5 млн;

- внаслідок російсько-української війни на 14 березня 2023 р. за кордоном перебувало 8,11 млн громадян України;

- зважаючи на наведені цифри, населення України на березень 2023 р. становило орієнтовно 28–30 млн осіб;

- кількість ВПО становить 5,35 млн осіб;

- через війну 13,5 млн осіб усе ще перебуває за межами рідного дому;

- у Закарпатській обл. перебуває 350 тис. ВПО, з них 150 тис. – офіційно на обліку в органах місцевої влади;

- більшість ВПО, що прибули на Закарпаття, зупинилася в Ужгороді й Мукачевому;

- у Берегівський р-н прибували переважно люди з тих населених пунктів, де тривають активні бойові дії або ж які перебувають під російською окупацією, а з часом з'явилися і з західних областей;

- більшість ВПО, розквартированих у Берегівському р-ні, – жінки; серед них велика частка тих, хто має вищу освіту та науковий ступінь. Це пояснюється тим, що в гуртожитках ЗУІ ім. Ф. Ракоці II розміщували працівників партнерських закладів вищої освіти;

- більшість респондентів, розміщених у Берегівському р-ні, задоволена місцевими умовами; попри те, що значна частина опитаних поселена в гуртожитках, навчальних закладах, спортзалах, вони були задоволені і вдячні;

- значна частина опитаних ВПО планують повернутися додому із закінченням війни;

- на майбутні плани впливають рівень задоволеності від перебування на Закарпатті, місце походження й очікуваний позитивний розвиток війни.

Дослідження дає достовірну картину того, як сприймають місцеві реалії люди, що прибули в місця компактного проживання угорської меншини. Крім цього, опитування дало можливість об'єктивніше оцінити становище ВПО, які змушені були через війну покинути рідні домівки й шукати притулок на українсько-угорському прикордонні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бльок, Н. (2022). Деякі питання вимушеної міграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*, 3(35), 264–269.

Боняк, В. О. (2023). Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*, 6, 20–23. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/1>

Звіт про повернення в Україні. (16–23 січня 2023 року). (2023). *Міжнародна організація з міграції (ІОМ)*. <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-povernennya-ukraini-16-23-sichnya-2023-rok>

На Закарпатті зареєструвалися близько 154 тисячі вимушених переселенців. (2022). *Закарпаття онлайн*. <https://zakarpattya.net.ua/Zmi/223272-Na-Zakarpatti-zareiestruvalysia-blyzko-154-tysiachi-vymushenykh-pereselentsiv>

На Закарпатті облаштували понад 1400 місць для середньострокового проживання ВПО. (2022, 10 серпня). *Карпатський об'єктив*. <https://life.ko.net.ua/?p=136971>

Куземська, Л. (2023). Громадяни України переміщені внаслідок війни до Росії. *Огляд вимушеної міграції. Україна: ідеї та наслідки*, 72, 35–38.

Курило, І., Аксьонова, С., Гаврилюк, О., Гнатюк, С., Думанська, В., Корнійчук, О., Крімер, Б., Левчук, Н., Майданік, І., Позняк, О., Рингач, Н., Слюсар, Л., Шевчук, П. (2023). *Населення України: Нариси про демографічний стан країни у перше тридцятиріччя незалежності*. Київ: Наукова думка.

Україна – базова оцінка території зареєстрованих ВПО – підсумки 20 туру. (2023). *Міжнародна організація з міграції (IOM)*. <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-bazova-ocinka-teritorii-zareestrovanih-vpo-pidsumki-20-turu-sichen-2023?close=true>

Саріогло, В., Дубілет, Д., Вернер, І., Пацера, К., Данюк, М., Чертов, О., Полікарчук, П. (2020). Оцінка чисельності наявного населення України. *Державна служба статистики України*. https://www.ukrstat.gov.ua/Noviny/new2020/zmist/novini/OnU_01_12_2019.pdf

Чисельність населення по регіонах (за оцінкою) на 1 лютого 2022 року та середня чисельність у січні 2022 року = Population by Region (by Estimate) as of February 1, 2022. Average Annual Populations in January 2022. (2022). *Державна служба статистики України*. www.ukrstat.gov.ua

Briggs, X. (1997). Moving up Versus Moving out: Neighborhood Effects in Housing Mobility Programs. *Housing Policy Debate*, 8(1), 195–234. <https://doi.org/10.1080/10511482.1997.9521252>

Dnistrianskyi, M., Molnár J., & Chaika, I. (2021). Natural Reduction of Ukraine's Population: Regional Dimensions of the National Threat. *Hungarian Geographical Bulletin*, 70(4), 293–310. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.70.4.1>

Fedinec, Cs., Font, M., Szakál, I., & Varga, B. (2021). *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Gödri, I. (2005). Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban: A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából. In I. Nagy, T. Pongrácz, & I. Gy. Tóth (Eds.), *Szerepváltások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest: TÁRKI, 149–164.

Kocsis, K., Rudenko, L., & Schweitzer, F. (Eds.). (2008). *Ukraine in Maps*. Kyiv; Budapest.

Molnár, D. I. (2018). *Perifériáról perifériára: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Kalligram.

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: *The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>

Smart, C., & Shipman, B. (2004). Visions in Monochrome: Families, Marriage, and the Individualization Thesis. *The British Journal of Sociology*, 55(4), 491–509. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00034.x>

REFERENCES

Blok, N. (2022). Deiaiki pytannia vymushenoi mihratsii vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seria: *Yurydychni nauky*, 3(35), 264–269 (in Ukrainian).

Boniak, V. O. (2023). Sotsialnyi zakhyst vnutrishno peremishchenykh osib: suchasnyi stan ta perspektyvy udoskonalennia. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 20–23. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/1> (in Ukrainian).

Zvit pro povernennia v Ukraini. (16–23 sichnia 2023 roku). (2023). *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (IOM)*. <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-povernennya-ukraini-16-23-sichnia-2023-rok> (in Ukrainian).

Na Zakarpatti zareiestruvalysia blyzko 154 tysiachi vymushenykh pereselentsiv. (2022). *Zakarpattia online*. <https://zakarpattia.net.ua/Zmi/223272-Na-Zakarpatti-zareiestruvalysia-blyzko-154-tysiachi-vymushenykh-pereselentsiv> (in Ukrainian).

Na Zakarpatti oblashtuvaly ponad 1400 mistis dlia serednostrokovoho prozhyvannia VPO. (2022, Serpen 10). *Karpatskyi obiektyv*. <https://life.ko.net.ua/?p=136971> (in Ukrainian).

Kuzemska, L. (2023). Hromadiany Ukrainy peremishcheni vnaslidok viiny do Rosii. *Ohliad vymushenoï mihratsii. Ukraina: idei ta naslidky*, 72, 35–38 (in Ukrainian).

Kurylo, I., Aksonova, S., Havryliuk, O., Hnatiuk, S., Dumanska, V., Korniiuchuk, O., Krimer, B., Levchuk, N., Maidanik, I., Pozniak, O., Rynhach, N., Sliusar, L., & Shevchuk, P. (2023). *Naseleння України: Нариси про демографічний стан країни у pershe trydtsiatyrichchia nezalezhnosti*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Ukraina – bazova otsinka terytorii zareiestrovanykh VPO – pidsumky 20 turu. (2023). *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (IOM)*. <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-bazova-ocinka-teritorii-zareiestrovanykh-vpo-pidsumki-20-turu-sichen-2023?close=true> (in Ukrainian).

Sariohlo, V., Dubilet, D., Verner, I., Patsera, K., Daniuk, M., Chertov, O., & Polikarchuk, P. (2020). Otsinka chyselnosti naiavnogo naseleння Ukrainy. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. https://www.ukrstat.gov.ua/Noviny/new2020/zmist/novini/OnU_01_12_2019.pdf (in Ukrainian).

Chyselnist naseleння po rehionakh (za otsinkoiu) na 1 liutoho 2022 roku ta serednia chyselnist u sichni 2022 roku = Population by Region (by Estimate) as of February 1, 2022. Average Annual Populations in January 2022. (2022). *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. www.ukrstat.gov.ua (in Ukrainian).

Briggs, X. (1997). Moving up Versus Moving out: Neighborhood Effects in Housing Mobility Programs. *Housing Policy Debate*, 8(1), 195–234. <https://doi.org/10.1080/10511482.1997.9521252> (in English).

Dnistrianskyi, M., Molnár J., & Chaika, I. (2021). Natural Reduction of Ukraine's Population: Regional Dimensions of the National Threat. *Hungarian Geographical Bulletin*, 70(4), 293–310. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.70.4.1> (in English).

Fedinec, Cs., Font, M., Szakál, I., & Varga, B. (2021). *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Budapest: Gondolat Kiadó (in Hungarian).

Gödri, I. (2005). Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban: A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából. In I. Nagy, T. Pongrácz, & I. Gy. Tóth (Eds.), *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest: TÁRKI, 149–164 (in Hungarian).

Kocsis, K., Rudenko, L., & Schweitzer, F. (Eds.). (2008). *Ukraine in Maps*. Kyiv; Budapest (in English).

Molnár, D. I. (2018). *Perifériáról perifériára: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Kalligram (in Hungarian).

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990> (in English).

Smart, C., & Shipman, B. (2004). Visions in Monochrome: Families, Marriage, and the Individualization Thesis. *The British Journal of Sociology*, 55(4), 491–509. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00034.x> (in English).

Yelyzaveta MOLNAR D

PhD (History)

*Associate Professor of the Department of History and Social Sciences
Director of T. Lehoczky Social Sciences Research Centre
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6453-8174>
email: molnar.d.ertzsebet@kmf.org.ua*

Katalin POLLOI

PhD (Educational Sciences)

*Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology, Primary
and Preschool Education and Management of Educational Institutions
Research Fellow of T. Lehoczky Social Sciences Research Centre
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3833-8368>
email: pallay.katalint@kmf.org.ua*

Stefan MOLNAR D

PhD (Geography)

*Associate Professor of the Department of Geography and Tourism
Research Fellow of T. Lehoczky Social Sciences Research Centre
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2959-9136>
email: molnar.d.istvan@kmf.org.ua*

**SITUATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS
ON THE UKRAINIAN-HUNGARY BORDER**

The article states that, according to the State Statistics Service of Ukraine, the population of Ukraine as of January 1, 2022 was 41,17 million people. It is noted that Russia's aggressive war against Ukraine has seriously affected the political, social and economic conditions in Ukraine and caused unprecedented disruptions in the economic, political and cultural demographics throughout Europe and the world.

The authors noted that as of March 14, 2023, 8.11 million Ukrainian citizens were abroad as a result of the Russian-Ukrainian war. A total of 4,901,577 Ukrainian refugees have applied for temporary protection status in one of the European countries. It has been established that as of March 16, 2022, the number of IDPs was 6.48 million.

The demographic indicators of IDPs who arrived at this time in the settlements of the Ukrainian-Hungarian border region were studied. Their number, gender and age were analyzed. Their plans for the future, experiences of staying in the region and views on its multi-ethnicity were established. Data was collected from the UNHCR, the State

Statistics Service of Ukraine and the Transcarpathian Regional Military Administration. A questionnaire survey (N=215) was also used, which was conducted between May and August 2022.

It was noted that as of 28 September 2022, there were 350,000 IDPs in Zakarpattia Oblast, 150,000 of whom were officially registered with local authorities. It was established that most of the IDPs who arrived in the region settled in Uzhhorod and Mukachevo. It was emphasized that the vast majority came from settlements where active hostilities are ongoing or which are under Russian occupation, and over time, IDPs also began to arrive from western regions.

The article states that most of the IDPs accommodated in the Berehove district are women, a large proportion of whom have higher education and academic degrees. It is emphasized that a significant number of IDPs planned to return home after the end of the war.

Key words: Ukraine, Russian-Ukrainian war, Transcarpathia, internally displaced people (IDP).